

A.Ş.Hüseynov
i.e.n, dosent, Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti
ORCID 0000-0002-0657-8511
huseynovadil52@gmail.com
V.A.Abbaszadə
magistrant, Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti
ORCID 0009-0000-0529-7577
abbaszade.vusale00gmail.com

Məqalə redaksiyaya daxil olub 06.02.2025

The article was received by editorial board on 06.02.2025

Статья принята к печати 06.02.25

TÜRKİYƏ VƏ AZƏRBAYCAN: ORTAQ LAYİHƏLƏR VƏ İNVESTİSIYA FÜRSƏTLƏRİNİN DƏYƏRLƏNDİRİLMƏSİ

Xülasə

Türkiyə ilə Azərbaycan arasında ortaqlıq mədəniyyət, tarix və geosiyasi maraqlar əsasında güclü əməkdaşlıq qurulub. Bu tərəfdaşlıq mühüm kooperativ layihələrə və investisiya imkanlarına qapı açmışdır. Onların iqtisadi tərəfdaşlığı xüsusilə Bakı-Tbilisi-Ceyhan boru kəməri və Trans-Anadolu Təbii Qaz Boru Kəməri (TANAP) kimi layihələr vasitəsilə enerji əməkdaşlığı üzərində qurulub. Bu layihələr bölgənin enerji təhlükəsizliyini yaxşılaşdırmaqla yanaşı, hər iki ölkənin iqtisadi artımına da töhfə verir.

Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu kimi enerji, infrastruktur, nəqliyyat və ticarət sazişlərinə əlavə olaraq, onlar iqtisadi qarşılıqlı əlaqənin təşviqinə sadıqdırlar. İki ölkə hərbi, texnologiya və kənd təsərrüfatı sahələrində də birlikdə işləyir ki, bu da onların iqtisadi əlaqələrinə daha da müxtəliflik əlavə edir.

Əlverişli qaydalar və ikitərəfli ticarət müqavilələri kimi investisiya təşviqləri hər iki tərəfdən müəssisələri cəlb etmiş və nəticədə iqtisadi integrasiyanı artırmışdır. Digər tərəfdən, geosiyasi məsələlər və bazar dəyişiklikləri strateji idarəetmə tələb edən riskləri təmin edir. Ümumiyyətlə, Türkiyə ilə Azərbaycan arasındakı müttəfiqlik uzunmüddətli tərəqqi və sabitliyə nail olmaq üçün ümumi məqsədlərdən istifadə edən regional əməkdaşlıq nümunəsidir.

Açar sözlər: Türkiyə, Azərbaycan, ortaqlıq layihələr, investisiya fürsətləri, dəyərləndirmə.

GİRİŞ

Mədəni, tarixi və linqvistik əlaqələri uzun tarixə malik iki ölkə olan Türkiyə və Azərbaycan son illərdə əməkdaşlıqlarını daha da gücləndirir. Adətən “bir millət, iki dövlət” adlandırılan bu xüsusi əlaqə diplomatiyadan kənara çıxır və iqtisadi və strateji tərəfdaşlıqları da əhatə edir.

İki ölkə arasında artan əməkdaşlıq enerji, infrastruktur, ticarət və hərbi sahələrdə görülür ki, burada hər iki ölkə bir-birinə təmin edə biləcəkləri faydalardan yararlanmağa və regionda təsirlərini artırmağa çalışır. Türkiyə və Azərbaycan arasında müştərək müəssisələr və investisiya imkanları qlobal iqtisadi çətinliklərin və geosiyasi dinamikanın dəyişməkdə davam etdiyi bir vaxtda gələcək böyümə və strateji uyğunlaşma üçün əlverişli yol təqdim edir.

Bu məqalədə Türkiyə və Azərbaycanın həyata keçirdiyi əməkdaşlıq layihələri araşdırılır, onların iqtisadi əhəmiyyəti, strateji aspektləri və gələcək sərmayə imkanları vurğulanır. Onların əlaqələri üç əsas sütun üzərində qurulmuşdur: enerji sektoru, infrastruktur bağlantısı və regional sabitlik.

TƏHLİL

Türkiyə və Azərbaycan: Birgə Layihələrə Baxış

Azərbaycan iqtisadiyyatının tarixinə nəzər salındıqda neftin hər bir inkişaf dövründə mühüm rol oynadığı və iqtisadi inkişafın ümumilikdə neft ixracı sayəsində əldə edildiyi görünür. Bu vəziyyət indiyədək həm sovetdən əvvəlki dövrdə, həm də Sovet İttifaqı dövründə iki dəfə baş verib. BTC boru kəməri layihəsi Azərbaycan üçün daha vacibdir, çünki neft ilk dəfə Rusiya ərazisindən dünya bazarlarına çıxarılmışdır.

BTC layihəsi Azərbaycana öz siyasi müstəqilliyini möhkəmləndirməyə və müstəqil siyasət yürütməyə imkan verir, ona ilk dəfə olaraq öz resurslarından xalqının rifahını tam yaxşılaşdırmaq üçün istifadə etməyə imkan verir. Bu mövzunun seçilməsinin ilk səbəbi Azərbaycanın inkişafında həmişə əsas rol oynayan neftin yeni dövrdə iqtisadiyyata təsirini araşdırmaq olub.

BTC layihəsi Xəzər regionunun enerji resurslarının ixracı üçün şərqdən qərbə Avrasiya enerji dəhlizinin əsasını qoyub. Məqsəd Rusiyanın qurduğu, Qərbə gedən bütün enerji xətlərinin keçdiyi monopoliyanı aradan qaldırmaq, neftin dünya bazarlarına təhlükəsiz daşınması sistemini qurmaq idi (Seyidov, 2006).

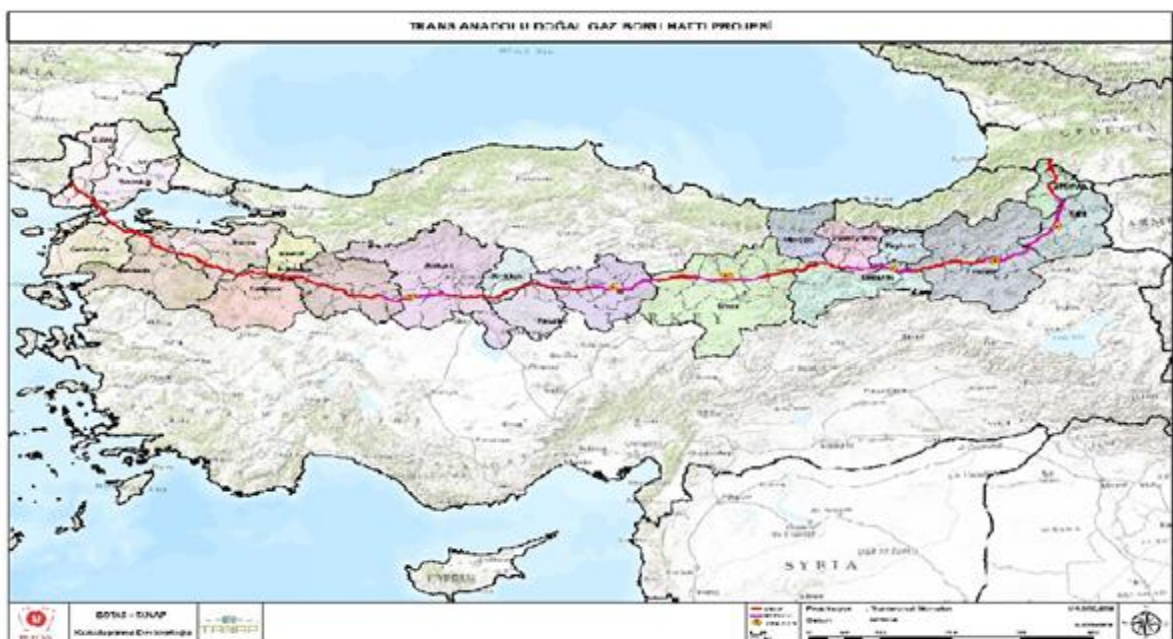
1994-cü ildə 1,5 milyon ton olan Azərbaycanın xam neft ixracı Bakı-Novorosiysk və Bakı-Batumi boru kəmərləri ilə həyata keçirilirdi. Lakin yeni sazişlər çərçivəsində nəzərdə tutulan neft hasilatı onu göstərdi ki, mövcud xətlərin gücündən qat-qat artıq hasilat həcmi əldə olunub.

İki mərhələdə həyata keçirilməsi planlaşdırılan layihənin həyata keçirilməsi ilə yaxın 10 ildə təkcə “Əsrin müqaviləsi” çərçivəsində yataqlardan neft hasilatının 800 min barel/günə çatdırılması nəzərdə tutulur. 1990-cı illərin birinci yarısında Azərbaycan xam neft hasilatının cəmi 10%-ni ixrac etdiyi halda, layihələr tam həyata keçirildikdə bu göstəricinin 70%-ə, 2025-ci ildə isə 78%-ə yüksələcəyi gözlənilir. Bunu da qeyd etməliyik ki, yataqlarla bağlı razılaşmalardan sonra kəmərlərin marşrutunda gərgin, uzun və çətin proses başlanmışdır (Seyidov, 2006).

Cənubi Qafqaz Boru Kəməri (CQBK) Xəzər dənizinin Şahdəniz regionundan təbii qazı Bakıdakı Səngəçal terminalından başlayaraq Gürcüstan ərazisindən Türkiyəyə daşıyan 690 km uzunluğunda təbii qaz kəməridir. Xətt iki paralel xəttədən ibarətdir. ~105 sm (42 düym) borulardan istifadə edilən və illik 7,4 milyard m³ tutumlu birinci xətt Türkiyə və Gürcüstanın təbii qaz ehtiyaclarını ödəmək üçün istifadə olunur (Euronewsport, 2025).

Genişləndirilmiş Cənubi Qafqaz (CQBKG) Xətti kimi təsvir edilən boru kəməri ~120 sm (48 düym) boru kəməridir və birinciyə paralel çəkilir. Beləliklə, təbii qazın nəql etmə qabiliyyəti ildə 16 milyard m³ artırılıb. Gürcüstan sərhədlərində iki “Kompresor stansiyası” və bir “Təzyiq Azaldıcı və Ölçmə Stansiyası” fəaliyyət göstərir. CQBKG xətti Trans Anadolu Boru Kəmərinə (TANAP) bağlıdır. Bu xətt Xəzər dənizi təbii qazını Anadolu üzərindən Avropaya çatdırmaq üçün tikilib. BP, TPAO və SOCAR bu xəttin üç ən böyük səhmdarıdır (Euronewsport, 2025).

Şəkil 1. Təbii Qaz Xəttinin Türkiyə Sərhədlərindən Keçdiyi yerlər



İnfrastruktur və əlaqə

Türkiyə-Azərbaycan iqtisadi və strateji əməkdaşlığının təməli infrastruktur və əlaqəyə əsaslanır. Hər iki ölkə regional iqtisadiyyatlarını birləşdirən və özlərini Asiya ilə Avropa arasında mühüm ticarət marşrutları kimi quran güclü nəqliyyat şəbəkələri yaratmaq üçün transformativ səylər göstərmişlər. Transxəzər ticarət marşrutu və Bakı-Tbilisi-Qars (BTQ) dəmir yolu bu sahədə iki mühüm layihədir. Bu təşəbbüslərin hər biri ticarəti asanlaşdırmaq, regionlar arasında əlaqələri yaxşılaşdırmaq və iqtisadi artımı təşviq etmək üçün vacibdir (Ministry of Foreign Affairs of Turkey, 2025).

Orta Dəhliz də adlandırılan Transxəzər Ticarət Yolu Çin və Mərkəzi Asiyayı Xəzər dənizi, Azərbaycan və Türkiyə vasitəsilə Avropaya birləşdirən mühüm multimodal nəqliyyat şəbəkəsidir. Rusiyadan keçən şimal marşrutu ilə İrandan keçən cənub marşrutundan fərqli variant təklif edir. Bu marşrutların hər ikisi infrastruktur və geosiyasətlə bağlı problemlərlə qarşılaşır (Ministry of Foreign Affairs of Turkey, 2025).

Ənənəvi dəniz marşrutları ilə müqayisədə dəhliz məhsulların Şərqi Asiya və Avropa arasında hərəkət etməsi üçün lazım olan vaxtı xeyli azaldır. O, Mərkəzi Asiyada dənizə çıxışı olmayan ölkələr üçün ticarəti gücləndirir və onlara global bazarlara daha effektiv çıxış imkanı verir (Ministry of Foreign Affairs of Turkey, 2025).

Bakı-Tbilisi-Qars (BTQ) dəmir yolu Türkiyə ilə Azərbaycanı birləşdirən digər mühüm layihədir. 2017-ci ildə rəsmi açılışı olan dəmir yolu Orta Dəhlizin mühüm hissəsidir.

Dəmir yolu 846 kilometr uzunluğundadır və hər il təqribən 6,5 milyon ton yük daşıya bilər və gələcəkdə bu daşıma qabiliyyətini 17 milyon tona çatdırmaq mümkündür (Ministry of Foreign Affairs of Turkey, 2025).

İnvestisiya imkanları

Azərbaycan-Türkiyə İnvestisiya Forumu çərçivəsində keçirilən “Azərbaycan Respublikasında investisiya imkanları” mövzusunda paneldə birgə əməkdaşlıq imkanlarına baxılıb.

İqtisadiyyat naziri Mikayıl Cabbarov, Ələt Azad İqtisadi Zonasının səlahiyyətli orqanının İdarə Heyətinin sədri Valeh Ələsgərov, İqtisadi Zonaların İnkişafı Agentliyinin İdarə Heyətinin sədri Elşad Nuriyev, Azərbaycan İnvestisiya Şirkətinin icraçı direktoru Ülvi Mansurov, baş direktor İqtisadiyyat İnstitutunun maliyyə şöbəsinin müdür müavini Nazim İmanov Tədbirdə Türkiyə Respublikasının Prezidenti Necip Fazil Kaymak, “Kartuş” MMC-nin direktoru Nəcməddin Taşbağ çıxış ediblər. Panel iclasına İxracın və İnvestisiyaların Təşviqi Agentliyinin - AZPROMO-nun icraçı direktoru Yusif Abdullayev moderatorluq edib (Ministry of Economy of Azerbaijan, 2025).

Azərbaycan-Türkiyə İnvestisiya Forumunun Bakıda keçirilməsinin iki qardaş ölkə arasında birliyi daha da möhkəmləndirdiyi vurğulanıb.

Ölkələrimiz arasında iqtisadiyyatın müxtəlif sahələrində əlaqələrin genişləndirilməsi üçün böyük potensialın olduğu vurğulanmışdır. İnvestisiya forumu çərçivəsində müzakirə olunan məsələlər və aparılan danışıqlar dost ölkələr arasında iqtisadi-ticarət əlaqələrinin, iş adamları arasında işgüzar tərəfdaşlığın inkişafında mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Ümumiyyətlə, iqtisadi əməkdaşlığımızın bütün sahələrində müsbət dinamika müşahidə olunur. Dövlət başçılarımız ticarət dövriyyəsinin 15 milyard ABŞ dollarına çatdırılmasını qarşıya məqsəd qoyublar. Birgə layihələrin uğurla həyata keçirilməsi, qarşılıqlı investisiyaların fəal təşviqi və ticarət dövriyyəsinin davamlı olaraq artması bu məqsədə nail olmağa inam yaradır (Ministry of Economy of Azerbaijan, 2025).

Tədbirdə işğaldan azad edilmiş ərazilərimizin zəngin sərvətləri və əlverişli investisiya mühiti haqqında məlumat verilmiş, qardaş Türkiyə şirkətlərinin bu ərazilərdə fəal fəaliyyətinin qürurverici hal olduğu vurğulanmışdır.

Panel çərçivəsində investisiya mühitimizin təklif etdiyi səmərəli şərait və ölkəmizə investisiya qoyuluşunun prioritet istiqamətləri, Ələt Azad İqtisadi Zonasında və sənaye zonalarında sahibkarlar üçün yaradılan imkanlar, xarici investisiyalı müəssisələrin fəaliyyəti, investisiya platformasında dövlət dəstəyi, işğaldan azad edilmiş ərazilərimizdə həyata keçirilən investisiya layihələrində iştirak

və prioritet sahələr üzrə biznes layihələrinin maliyyələşdirilməs və s. mövzulara toxunulub (Ministry of Economy of Azerbaijan, 2025).

NƏTİCƏ

“Bir millət, iki dövlət” adlandırılan Türkiyə ilə Azərbaycan arasında münasibətlər tam strateji əməkdaşlığa çevrilib. Bu tərəfdaşlıq mədəni və tarixi əlaqələrdən kənara çıxır və nəticədə enerji, ticarət, infrastruktur və regional sabitlik sahələrində əhəmiyyətli təsirlər olur. Bakı-Tbilisi-Ceyhan (BTC) Neft Boru Kəməri, Cənub Qaz Dəhlizi (SGC) və Bakı-Tbilisi-Qars (BTQ) dəmir yolu kimi birgə layihələr hər iki ölkənin iqtisadiyyatını gücləndirməklə yanaşı, həm də iqtisadi potensialını artırır. Bu tədbirlər Türkiyəni mühüm enerji tranzit mərkəzinə, Azərbaycanı isə enerji təhlükəsizliyinə zəmanət verən və Avropa üçün təchizat kanallarını şaxələndirən mühüm enerji təminatçısı edir.

Bu birləşmiş fəaliyyətlər daha geniş nöqteyi-nəzərdən baxdıqda regional inkişafda bağlılığın əhəmiyyətini vurğulayır. Dəmir Yolu və Transxəzər Ticarət Marşrutu hər iki ölkəyə global təchizat zəncirində həlledici rol oynamağa imkan verir ki, bu da öz növbəsində onların iqtisadi və geosiyasi mövqelərini gücləndirir. Bu infrastruktur inkişafı həmçinin Mərkəzi Asiya və Xəzəryanı ölkələr arasında ticarət üçün daha çox imkanlar yaradır ki, bu da regional integrasiya və iqtisadi tərəqqiyə kömək edir.

Bu uğurlara əlavə olaraq, bərpa olunan enerji, texnologiya və turizmə investisiya perspektivləri gələcək tərəfdaşlıq üçün maraqlı variantlar təqdim edir. Hər iki ölkə global bazarda rəqabətə davamlı qalmaq üçün ekoloji cəhətdən təmiz iqtisadiyyatlara keçidin və yeni texnologiyalara pul yatırmağın vacibliyini etiraf edib. Eyni zamanda, onların ümumi mədəni irsi turizm və mədəni mübadilə üçün əlverişli mühit yaradır ki, bu da insanlar arasında əlaqələri daha da dərinləşdirə və iqtisadi səmərə verə bilər.

Yəni hələ də aradan qaldırılmalı olan maneələr var. Geosiyasi təhlükələr, dəyişən global enerji bazarları və iqtisadi zəifliklər davamlı əməkdaşlıq üçün problemlər yarada bilər. Hər iki ölkə, xüsusilə Cənubi Qafqazda baş verən regional qeyri-sabitlik fonunda, paylaşıqları ərazidə təhlükəsizlik və sabitliyi təmin etmək üçün strateji metodlar qəbul etməlidir. Bu problemləri aradan qaldırmaq üçün siyasətə sadıqlığı qorumaq, qarşılıqlı etimad yaratmaq və siyasətin formalaşmasına fəal yanaşmaq vacib olacaqdır.

Qısacası, Türkiyə ilə Azərbaycan arasındakı müttəfiqlik, birgə çalışmanın hər iki ölkə üçün iqtisadi tərəqqiyə və bölgədə sabitliyə necə gətirib çıxara biləcəyini nümayiş etdirir. Onların birgə təşəbbüsləri və investisiyaları gələcək integrasiya üçün möhkəm zəmin yaratdı, eyni zamanda bərpa olunan enerji, rəqəmsal innovasiyalar və infrastrukturun inkişafı sahəsində yeni perspektivlər uğurlu gələcək üçün potensial təklif edir. Türkiyə və Azərbaycan bu sahədə mühüm oyunçulardır və global mənzərə dəyişməkdə davam etdikcə beynəlxalq arenada öz təsirlərini artırmağa və mövqelərini təmin etməyə hazırdırlar. Qarşılıqlı fayda və uyğun məqsədlərlə səciyyələnən bu strateji tərəfdaşlıq ikitərəfli əməkdaşlıq üçün bir model və regional rifahın hərəkətverici qüvvəsi rolunu oynayır.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat:

1. Ministry of Economy of Azerbaijan. (2025). Azerbaijan-Turkey Investment Forum: Investment opportunities panel organized in the Republic of Azerbaijan. Retrieved January 27, 2025, from <https://www.economy.gov.az/en/post/1776/azerbaycan-turkiye-investisiya-forumunda-azerbaycan-respublikasında-investisiya-qoyulusu-imkanlari-paneli-teskil-edilib>

2. Seyidov, K. (2006). Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattının Azərbaycan və Türkiyə ekonomiyalarına muhtəməl etkileri (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı, İktisat Politikası Bilim Dalı). İstanbul: İstanbul Üniversitesi. <https://nek.istanbul.edu.tr/ekos/TEZ/41894.pdf>

3. Euronewsport. (2025). Güney Gaz Koridoru ve enerji politik önemi. Euronewsport. [https://euronewsport.com/guney-gaz-koridoru-ve-enerji-politik-onemi/#:~:text=G%C3%BCney%20Kafkasya%20\(South%20Caucasus%20Pipeline,Hat%2C%20ik%20paralel%20hatten%20olu%C5%9Fmaktad%C4%B1r](https://euronewsport.com/guney-gaz-koridoru-ve-enerji-politik-onemi/#:~:text=G%C3%BCney%20Kafkasya%20(South%20Caucasus%20Pipeline,Hat%2C%20ik%20paralel%20hatten%20olu%C5%9Fmaktad%C4%B1r)

4. Ministry of Foreign Affairs of Turkey. (2025). Turkey-Azerbaijan Relations. Retrieved from <https://www.mfa.gov.tr>

A.Sh.Huseynov

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Azerbaijan State University of Economics
ORCID 0000-0002-0657-8511*

V.A.Abbaszadeh

*master student, Azerbaijan State University of Economics
ORCID 0009-0000-0529-7577*

Turkey and Azerbaijan: evaluation of joint projects and investment opportunities

Abstract

Turkey and Azerbaijan have established a strong partnership based on shared culture, history and geopolitical interests. This partnership has opened the door to important cooperative projects and investment opportunities. Their economic partnership is built on energy cooperation, particularly through projects such as the Baku-Tbilisi-Ceyhan pipeline and the Trans-Anatolian Natural Gas Pipeline (TANAP).

These projects not only improve the energy security of the region, but also contribute to the economic growth of both countries. In addition to energy, infrastructure, transport and trade agreements such as the Baku-Tbilisi-Kars railway, they are committed to promoting economic interaction. The two countries also work together in the military, technology, and agricultural sectors, which further diversify their economic ties. Investment incentives such as favorable regulations and bilateral trade agreements have attracted businesses from both sides, resulting in increased economic integration.

On the other hand, geopolitical issues and market changes provide risks that require strategic management. Overall, the alliance between Turkey and Azerbaijan is an example of regional cooperation that leverages common goals to achieve long-term progress and stability.

Keywords: Turkey, Azerbaijan, joint projects, investment opportunities, assessment.

А.Ш.Гусейнов

*к.э.н., доцент, Азербайджанский Государственный Экономический Университет
ORCID 0000-0002-0657-8511*

В.А.Аббасзаде

*магистрант, Азербайджанский Государственный Экономический Университет
ORCID 0009-0000-0529-7577*

Турция и Азербайджан: оценка совместных проектов и инвестиционных возможностей

Резюме

Между Турцией и Азербайджаном установилось прочное сотрудничество, основанное на общей культуре, истории и геополитических интересах. Это партнерство открыло двери для важных совместных проектов и инвестиционных возможностей. Их экономическое партнерство основано на сотрудничестве в сфере энергетики, в частности, в рамках таких проектов, как трубопровод Баку-Тбилиси-Джейхан и Трансанатолийский газопровод (TANAP). Эти проекты не только повышают энергетическую безопасность региона, но и способствуют экономическому росту обеих стран.

Помимо соглашений в области энергетики, инфраструктуры, транспорта и торговли, таких как железная дорога Баку-Тбилиси-Карс, они стремятся содействовать экономическому взаимодействию. Две страны также сотрудничают в военной, технологической и сельскохозяйственной сферах, что добавляет еще больше разнообразия их экономическим связям.

Инвестиционные стимулы, такие как благоприятное регулирование и двусторонние торговые соглашения, привлекают бизнес с обеих сторон, в конечном итоге усиливая экономическую интеграцию. С другой стороны, геополитические проблемы и изменения на рынке создают риски, требующие стратегического управления. В целом альянс между Турцией и Азербайджаном является примером регионального сотрудничества, которое использует общие цели для достижения долгосрочного прогресса и стабильности.

Ключевые слова: Турция, Азербайджан, совместные проекты, инвестиционные возможности, оценка.